

УДК 811.111 + 367.622.12

ВЛАСНІ ІМЕНА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Т.О. Мизин, канд. філол. наук (Київ)

У статті розглядається процес формування фонду власних імен англійської мови. Аналізуються екстралінгвістичні фактори, які вплинули на розвиток системи найменування. Виділено етимологічні характеристики власних імен. Досліджено структуру власного імені на різних етапах розвитку англійської мови. Підкреслюється ідея максимальної значимості власних імен, які розглядаються як білатеральний мовний знак. Виділено їхні семантичні особливості. Доведено, що власні імена є найбільш стійким фактором культури народу.

Ключові слова: власне ім'я, екстралінгвістичний фактор, етимологічні характеристики, семантичні особливості.

Мизин Т.А. Личные имена как составляющая часть языковой картины мира. В статье рассматривается процесс формирования фонда личных имен английского языка. Анализируются экстралингвистические факторы, повлиявшие на развитие системы наименования. Выделены этимологические характеристики личных имен. Исследована структура личных имен на разных этапах их развития. Подчеркивается идея максимальной значимости личных имен, которые рассматриваются как билатеральный языковой знак. Выделены их семантические характеристики. Доказано, что личные имена являются наиболее стойким фактором культуры народа.

Ключевые слова: личное имя, семантические особенности, экстралингвистический фактор, этимологические характеристики,

Myzyn T.O. Proper Names as the Language Picture of the World Constituent Part. The article deals with the formation process of the proper names fund. The author analyses extralinguistic factors that influenced the development of the nomination system. Etymological characteristics of proper names are defined. Proper names structure on different stages of their development is researched. The idea of meaningfulness of proper names which are considered bilateral signs is emphasized. Their semantic characteristics are singled out. It is proved that proper names are the most stable factors of the people's culture.

Key words: etymological characteristics, extralinguistic factor, proper name, semantic peculiarities.

У сучасній лінгвістиці спостерігається значний інтерес до проблем ономастики, тобто до вивчення власних імен, що зумовлено, зокрема, розвитком антропоцентричної парадигми мовознавчої науки.

Власні імена відіграють важливу роль у житті народу. Вони займають особливе місце в мові, в номінативній діяльності людини. Справедливо вважається, що вони є найважливішим матеріалом у дослідженні питання про лінгвістичне відображення картини світу. Власні імена представляють собою унікальний прошарок лексики, який дозволяє простежити витоки становлення менталітету народу. Вони являють собою особливу категоріальну групу всередині мови як специфічної семіоло-

гічної комунікативної системи.

Актуальність теми дослідження зумовлена важливістю подальшої розробки теоретичних положень ономастики з одного боку, та семантики – з іншого, недостатньою вивченістю процесу формування фонду власних імен англійської мови, необхідністю охарактеризувати діахронічну картину розвитку англійського імені.

Перед собою у цій розвідці ми ставимо за мету: дослідити походження й семантичні особливості англійських власних імен, показати динаміку їхнього розвитку.

Об'єктом дослідження є власні імена англійської мови.

Предмет – екстралінгвістичні фактори, які вплинули на розвиток системи найменування в англійській мові, етимологічні та семантичні особливості власних імен.

Матеріалом дослідження слугують дані словників власних імен [1; 5; 10; 12].

Проблеми когнітивної ономастики, лінгвістичні й функціональні аспекти власних імен завжди привертала увагу лінгвістів. Вивченням цих питань займалися такі вчені, як С.І. Гарагуля, Д.І. Єрмолович, О.А. Леонович, Т.А. Комова, Т.С. Олійник, А.В. Суперанська, Л.В. Гнаповська та інші.

Лінгвісти підкреслюють, що людське суспільство знаходиться в постійному русі й розвитку. У різні епохи і в різних культурах люди сприймають і усвідомлюють світ по-своєму. Тому конструюється особлива, історично обумовлена картина світу. Антропоніміка, як і будь-яка лексика, жваво реагує на всі явища, що відбуваються в навколишньому для людини середовищі, внаслідок чого імена виявляються мимовільними реєстраторами явищ природи і подій, що мали місце в суспільному і культурному житті народу.

І.О. Голубовська стверджує, що мова є однією з форм збереження культури та її знаряддям. Мова як форма зберігання культури виступає скарбницею культурних цінностей етносу та засобом її трансляції в майбутнє. З одного боку, вона відображає підсвідомі інтуїції народу – свого носія – про навколишній світ, з другого – зберігає пам'ять про значні історичні події в житті етносу [4, с. 35].

Мовна картина світу відображає реальність через культурну картину. Тож можемо твердити, що культурна й мовна картини світу взаємопов'язані.

Власні назви англійської мови пройшли довгий шлях розвитку, шлях, пов'язаний із історією народу, його культурою.

Слід зазначити, що в історії Великобританії було багато хвиль найменувань. Досліджуючи це мовне явище, не можна не помітити впливу позамовної дійсності.

Так, у VII столітті до нашої ери територію Великої Британії заселяли кельти. Кельтські імена могли мати як просту, так і складну структуру:

- іменник: *Alan* (*alun* – гармонія), *Evan* (*eoghaim* – юнак);

- іменник + іменник: *Faolchadh* (*wolf* – вовк + *warrior* – воїн);
- прикметник + іменник: *Fionnbhar* (*fair* – світлий + *head* – голова);
- іменник + прикметник: *Muriel* (*muir* – море + *geal* – яскравий).

У сучасній системі власних імен англійської мови можна знайти лише небагато кельтських імен. Проте, набувши англізованої форми, вони є досить популярними: *Donald* (*dubno* – мир + *val* – правління), *Bridget*, *Brian* (*Bryan*, *Brien*) (*brigh* – влада, сила).

Починаючи з 54 р. до н.е. до 80 років I століття нашої ери в Англії правили римляни. Ми не можемо стверджувати, що вплив латинської мови на формування антропонімічної системи того часу на англійську мову згодом виявився значним. Але відомо, що деякі власні імена були запозичені місцевим населенням і з часом перейшли в англійську мову: *Claudius* (*claudus* – кульгавий), *Phoebus* (*phoibos* – блискучий, сяючий).

У середині V століття почалося завоювання території германськими племенами: англами, саксами, ютами. Переселившись на територію Британії, вони принесли зі своєю мовою, звичаями та традиціями також свою систему антропонімії. У цих племен іменна система складалася тільки з власного імені, іноді до нього приєднувалося прізвище. Причина однойменної системи, на наш погляд, полягає в замкнутому колективі й великій кількості імен, які існували в давньоанглійській мові. Германське завоювання привело до руйнації традиції найменування. Цей період характеризується іменами, джерелом яких були загальні назви. Англосакси, як і інші германські племена, мали ім'я, яке за своєю структурою було простим: *Hwita* (мудрий), *Linne* (*hlynn* – стрімкий потік), *Fredi* (мир, дружба, захист). Але з часом прості імена були витіснені двохкомпонентними: *Alden* (*eald* – старий + *wine* – друг, товариш), *Aldrich* (*aethele* – благородний + *rice* – могутній), *Alger* (*aethele* – чудовий + *gar* – спис), *Etheldred* (*aethele* – благородний, чудовий + *thryth* – могутність, сила, влада), *Winfred* (*wine* – захисник + *frithu* – мир), *Wulfstan* (*wulf* – вовк + *stan* – камінь). Семантика більшої частини імен була прозорою. Зауважимо, що всі ці імена мали позитивну конотацію. Вони

відображають найкращі людські якості, героїчне сприйняття світу. Можна стверджувати, що вони є згустком лінгвокультурних знань людини про світ.

Витісненню англосаксонських імен сприяло запровадження християнства. Місіонери користувалися підтримкою королівської влади, тому розповсюдження християнської релігії проходило дуже швидко. Монастирі ставали центрами розповсюдження грецької, римської культур. У зв'язку з запровадженням християнства в англійську мову проникло дуже багато біблійних імен. Члени королівської сім'ї і знать починають широко їх використовувати, але нижчі прошарки суспільства все ще продовжують давати своїм дітям англосаксонські імена. Біблійні імена стають популярними лише в XV – XVI століттях. Зараз вони є найчастотнішими іменами в англійській мові: *Adam, Eva, Eve, Peter, Thomas, Sophia* та інші [9].

У кінці VIII століття на Англію почалися набіги скандинавських вікінгів. Скандинавське завоювання (VIII – XI ст.) досить відчутно змінило мовну картину світу Британії. Вікінги принесли свою культуру, мову і власні назви. Хоча деякі вчені вважають, що власні імена залишаються популярними протягом всього декількох десятиліть у рамках даної лінгвокультури [3, с. 306], імена, запозичені зі давньоскандинавської мови, збереглися в англійській мові донині. Наприклад, *Brenda* (*brandr* – меч), *Olaf* (*anu* – предок + *lufr* – нащадок).

У середині XI століття в Англію прийшли носії французької мови. Почалося нормандське завоювання, яке сприяло розповсюдженню французької лексики в англійській мові. Це завоювання принесло концентрацію іменної системи в зв'язку з тим, що система найменувань була іншою. Імена могли переходити з покоління в покоління, дітей могли називати на честь друзів або відомих людей.

Найбільш популярними запозиченими в норманів іменами були: *Conrad, Conrade* (*kuoni* – мудрий + *rat* – рада), *Robert* (*hrod, hruod* – слава + *beraht* – яскравий), *Roger* (*hrod, hruod* – слава + *ger* – спис), *William* (*willo* – воля + *helm* – шолом). При цьому французька мова іноді виступала мовою-посередником, через яку проникала лексика латинського та давньогрецького походження.

Т.А. Комова відзначає, що однією з особливостей середньовіччя в сфері антропоніміки став той

факт, що чоловічі імена почали вживатися в якості жіночих [7, с. 29]. Наприклад, *Augustin – Augustina, George – Georgina*. Тоді ж з'являється традиція скорочувати імена *William – Will, Edwine – Edda*.

У XVIII столітті з'являється дуже багато запозичень із давньогрецької та латинської мов. Ось деякі з них: *Catherina* (д. гр. *Katharos* – чиста), *Patrick* (лат. *Patricius* – патріцій).

XIX – XX століття характеризуються появою таких імен, як *Comfort, April, Hazel, Heather, Fortune, Beryl, Joy* та інших.

У XX столітті знову з'являється тенденція до скорочення імен [7, с. 30–31]. При цьому однією з особливостей власних імен XX століття є однакова скорочена форма, як для хлопчиків, так і для дівчаток. Наприклад, *Alex* (*Alexander, Alexandra*), *Freddie* (*Frederick, Frederica*).

Отже, англійська мова пройшла довгий шлях розвитку, зазнала впливу багатьох мов і діалектів. Наскільки дозволяє судити проаналізований мовний матеріал, власні імена сучасної англійської мови представлені такими мовами: давньогрецька мова (д. гр.) – 36%, латинська (лат.) – 21%, давньоєврейська (д. євр.) – 16%, давньоанглійська (д. англ.) – 9%, валійська (вал.) – 4%, французька (фр.) – 3%, гаельська (гаел.) – 2%, давньоскандинавська (д. сканд.) – 2%, кельтська (кельт.) – 2%, ірландська (ірл.) – 2%, іспанська (ісп.) – 1%, інші мови – 2%.

Одне з головних питань в теорії категоризації власного імені стосується наявності чи відсутності в нього лексичного значення. У лінгвістиці співіснують дві протилежні теорії власного імені: теорія номінації або відсутності значення [11] та теорія індивідуалізації [6]. Т. С. Олійник вважає, що власна назва не має основної денотації, але може мати побічні додаткові конотації [8].

Від вирішення питання про наявність лексичного значення у власних назвах залежить у кінцевому результаті визнання їх повнозначними лексичними одиницями чи, навпаки, виділення в розряд семантично неповноцінних слів. У нашому дослідженні власні імена розглядаються як білатеральний мовний знак, що складається з позначення і позначуваного. Ми підтримуємо концепцію максимальної значимості власних імен і вважаємо,

що всі власні назви колись мали конкретне значення, яке з плином часу могли втратити.

Якщо проаналізувати англійські імена з точки зору семантики, виявимо, що знайдеться немало слів, які включають лексеми на позначення особливостей ландшафту, природних явищ, біологічної природи людини та інших.

Так, у сучасній англійській мові є імена, які відображають:

- різні характеристики та якості людини: *Gethin* (вал. *cethin* – темний, смуглий), *Brice* (кельт. *bryce* – швидкий), *Doreen* (ірл. *doirean* – сердита), *Morgan* (вал. *mawr* – великий + *can* – яскравий, світлий), *Elva* (д. англ. *aelf* – схожа на ельфа), *Mildred* (д. англ. *milde* – м'яка + *thryth* – могутність, сила), *Kenward* (д. англ. *cene* – сміливий, відважний + *weard* – захист), *Wilbert* (д. англ. *will* – воля, бажання + *beorht* – яскравий).

- Статус: *Gilroy* (гаел. *giolla ruaidh* – служник рудого чоловіка), *Emery* (герм. *amal* – робота + *richi* – правитель), *Queenie* (д. англ. *swene* – королева).

- Військова діяльність: *Siward* (д. англ. *Sige* – перемога + *weard* – захисник), *Cadel* (кельт. *cad* – бій, битва), *Casey* (кельт. *casey* – хоробрий, доблесний), *Averill* (д. англ. *eofor* – кабан + *hild* – битва, війна).

- Назви тварин, птахів: *Hippolyta* (д. гр. *hippos* – кінь + *lyo* – розпрягати), *Wulfstan* (д. англ. *wulf* – вовк + *stan* – камінь), *Gastor* (лат. *castor* – бобер), *Darcas* (д. гр. *Dorkas* – косуля), *Merle* (фр. *merle* – чорний дрізд), *Corydon* (д. гр. *corydon* – жайворонок), *Jonah* (д. гр. *Ionas* – голуб).

- Ландшафт, природні явища: *Abel* (лат. *abel* – подих вітру), *Alva* (ісп. – зоря, світанок), *Anatole* (д. гр. *anatole* – схід сонця), *Barak* (д. євр. *Baraq* – блискавка), *Estrella* (ісп. *estrella* – зоря), *Linne* (д. англ. *hlynn* – стрімкий потік).

- Рослинний світ: *Carmel(a)* (д. євр. *karmel* – виноградник), *Delphina* (д. гр. *Delphis* – живокіст), *Flora* (лат. *floris* – квітка), *Ianthe* (д. гр. *Ianthinos* – фіалка + *anthos* – квітка), *Laura* (лат. *Laurus* – лаврове дерево).

- Почуття: *Amanda* (лат. *amanda* – достойна любові), *Amy* (фр. *aimer* – любити), *Amyas* (фр. *aime* – улюблений), *Ariadne* (лат. *ari* – дуже + *andano* – подобатися), *Caryl* (вал. *caryl* – кохання),

David (д. євр. *Dawid* – коханий), *Venus* (лат. *venus, veneris* – любов).

- Міфологія: *Osbert* (д. англ. *Ossa* – бог + *beorht* – яскравий, світлий), *Osmund* (д. англ. *Ossa* – бог + *mund* – захист, захисник), *Elva* (д. англ. *aelf, elf* – ельф).

Імена сучасного походження також є вмотивованими: *Ginger, Hope, Jewel, Honey, Berry* та інші.

Як бачимо, англійські імена є семантично прозорими. Ми повністю підтримуємо точку зору О.В. Боки, яка вважає власні імена компресованими текстами, що містять кодовану когнітивну інформацію про власника імені, його статус та суспільно-історичне становище взагалі [2, с. 15]. Власні імена виконують певну комунікативну функцію: реалізують установку того, хто дає ім'я на формування певного типу особистості. Цей екстралінгвістичний фактор обумовлює специфіку мовних процесів в антропонімічній системі англійської мови.

Зауважимо, що практично всі імена мають позитивну конотацію. Негативна конотація зафіксована лише для 0,3% імен: *Almon* (д. євр. *almon* – покинутий), *Gershon* (д. євр. *gershom* – вигнанець), *Perdita* (лат. *perditos* – нещасний). Той факт, що імен із негативною конотацією так мало в англійській мові не викликає подиву, оскільки люди вірили, що ім'я може впливати на подальшу долю дитини. При наданні імені втілюється бажання бачити дитину здоровою, сильною, щасливою.

Матеріал нашого дослідження свідчить, що власні імена створюють досить своєрідні фрагменти англійської мовної картини світу. Вони, з одного боку, імплікують національну специфіку й колорит, а, з іншого, здатні досить легко переходити з однієї мови до іншої. Власні імена є важливими національно-культурними сталими величинами в процесі комунікації. Вони закріплюються не тільки в національній мові, а й у міжмовному просторі.

Узявши до уваги все вищесказане, ми можемо зробити висновок, що на власне ім'я нашаровуються соціальні, особистісні, суспільні відносини, культура, звички і т.п. Власні імена характеризуються культурним компонентом значення, оскільки вони відображають особливості національної культури, історичного розвитку, традицій народу-носія мови. Ми можемо вважати їх найбільш стійким фактом

культури. Вони мають прозору семантичну структуру і характеризуються широким етимологічним спектром.

Розроблені в результаті дослідження матеріали відкривають додаткові перспективи для подальшого дослідження власних імен, зокрема для вивчення їхнього функціонування в різних англійських країнах у порівняльному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англійські імена [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uk.wikipedia.org> категорія Англійські імена.
2. Бока О.В. Власні імена як компресовані тексти – носії когнітивної інформації (на матеріалі казки Дж. Роулінг „Гаррі Потер і орден Фенікса” / О.В. Бока // Вісник СумДУ. Серія ”Філологія”, – 2008. – № 1. – С. 15–19.
3. Бойкова Т.А. Модные личные имена как объект языковой рефлексии / Т.А. Бойкова // Коммуникативные аспекты современной лингвистики и лингводидактики. – Волгоград : Волгоград. гос. ун-т, 2013. – С. 306–310.
4. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу / І.О. Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
5. Значення дитячих імен [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.Значення_дитячих_імен.com Англійські імена
6. Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур / Д.И. Ермолович. – М. : Р. Валент, 2001. – 200 с.
7. Комова Т.А. Введение в сопоставительную лингвокультурологию : Великобритания – Россия : курс лекций / Т.А. Комова. – М. : КРАСАНД, 2010. – 128 с.
8. Олійник Т.С. Семантичні та функціональні характеристики символічних власних назв в сучасній англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т.С. Олійник. – К., 2001. – 21 с.
9. Самые популярные имена в Англии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.fio.com.ua> Семейный сайт » Архив блога Самые популярные имена в Англии.
10. Словарь английских личных имен [авт. Рыбакин А.И.]. – М. : Русский язык, 1989. – 224 с.
11. Фортунатов Ф.Ф. Сравнительное языковедение. Общий курс / Ф.Ф. Фортунатов. – М. : УРСС Эдиториал, 2004. – 184 с.
12. Online Etymology Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etymonline./com/index.php?term>